

Jadranka Nemeth-Jajić
Split

ČAKAVSKI ZAVIČAJNI IDIOM U METODIČKOME OBZORU

UDK 811.163.42'282(497.58):37.091.3

Rukopis primljen za tisak 29. 8. 2024.

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Hrvatska su narječja bitna identitetska sastavnica hrvatskoga jezika i njegovih govornika, a uključivanje zavičajnih idioma u nastavu Hrvatskoga jezika pridonosi spoznavanju biti i značajka hrvatskoga jezika u cjelini. S takvih se polazišta u ovome radu razmatra odnos prema zavičajnome idiomu u metodičkoj literaturi i u programskim dokumentima na kojima se zasniva nastava Hrvatskoga jezika, i to s posebnim obzirom na čakavsku zavičajnojezičnu sastavnicu koja obilježava čakavske govore na području Dalmacije. U radu se također upućuje na potrebu da se zavičajni idiom u većoj mjeri uključi ne samo u školske kurikule nego i u redovitu nastavu Hrvatskoga jezika, a mogućnosti su njegova uključivanja oprimjerene metodičkim pristupima i postupcima usklađenima s Kurikulom te mogu biti osnova za pridavanje veće pozornosti zavičajnojezičnoj sastavnici sredine u kojoj škola djeluje. Naglasak je pritom stavljen na predmetnu nastavu Hrvatskoga jezika jer se, kako je zamijećeno, puno više radi na njegovanju dijalekata u razrednoj negoli u predmetnoj nastavi.

Ključne riječi: čakavski zavičajni idiom; metodički postupci; metodički pristupi; nastava Hrvatskoga jezika; zavičajni idiom.

1. UVOD

Zavičajni idiom ili zavičajni govor u metodici hrvatskoga jezika označuje izvorni govor nekoga kraja koji ima dijalektne značajke i razlikuje se od standar-

dnoga jezika (Bežen, 2005: 187); u dijalektologiji mu odgovara naziv mjesni govor. Afirmativan odnos prema zavičajnome idiomu učenika u metodičkoj se literaturi može pratiti još od šezdesetih godina prošloga stoljeća kada se počinje isticati važnost uključivanja zavičajne riječi u nastavu Hrvatskoga jezika (usp. Peruško, 1961; Skok, 1975 i dr.), a potom i potreba njezina sustavna njegovanja u svim predmetnim područjima i izvannastavnim aktivnostima (usp. Gudelj-Velaga, 1988, 1990; Visinko, 1989, 2003, 2010; Hranjec, 1995, 2009; Težak, 1996; Blažeka, 2003; Turza-Bogdan, 2003, 2009, 2013; Bežen, 2005; Ljubešić, 2009, 2015; Puljak, 2011; Berbić-Kolar, 2012, 2015 i dr.), što se podupire didaktičkim, kulturološkim i sociolingvističkim razlozima. Put do standardnoga jezika vodi naime preko zavičajnoga govora (usp. Težak, 1996: 407), oslanjanje na imanentnu, intuitivnu gramatiku pospješuje učenje standardnoga jezika i povoljno djeluje na razvoj komunikacijske kompetencije, stoga didaktički razlozi govore u prilog postupnom prijelazu sa zavičajnoga idioma na standardnojezični idiom, a to podrazumijeva uključivanje zavičajnoga idioma u nastavu već na početku školovanja. Kulturološki razlozi proizlaze iz uloge i važnosti narječja u hrvatskoj kulturi (Težak, 1996: 409), sociolingvistički pak iz potrebe da dijalektni idiom bude društveno priznat (Granić, 2002: 83; Turza-Bogdan, 2009: 177). Dijalekt je, zapaža Lazzarich, također sastavnica osobnoga temperamenta i identiteta, pa je učeniku »važno kada se u nastavi Hrvatskoga jezika potiče izražavanje na zavičajnom govoru jer tada shvaća da učitelj poštuje njegovu osobnost« (2017: 195).

Na nužnost posvećivanja pozornosti zavičajnomu idiomu u nastavi, ali i dijalektnim sadržajima uopće, upućuje i suvremeni pogled na hrvatski jezik, pri čem se ističe da je hrvatski jezik »samostojni jezični entitet nedjeljivoga (čakavsko-kajkavsko-štokavskog) identiteta« (Lukežić, 2010: 7), određuje ga dakle tronarječna uzajamnost, a u svojem standardnome liku on baštini bogatstvo izražajnih mogućnosti svih triju svojih narječja (usp. Zapisnici Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika 2013: 68). To je ujedno i razlog da se u nastavi od zavičajnoga idioma kao polazišta krene s jedne strane prema standardnome jeziku, a s druge strane prema drugim hrvatskim dijalektima i narječjima.

Odrediti zavičajni govor nije međutim uvijek jednostavno jer migracije stanovništva i standardnojezični utjecaji mijenjaju jezičnu sliku nekoga područja. Potkrijepit ćemo to primjerom onih čakavskih govora na području Dalmacije koji se svrstavaju u južnočakavski dijalekt čakavskoga narječja (Lisac, 2009: 139), a za koje dijalektološka istraživanja pokazuju veću ili manju podvrgnutost štokavizaciji. Takvi su govori na obali u zoni Splita, Trogira, Šibenika i Zadra (Zečević, 2000: 10) te na otocima Braču, Šolti, Hvaru, Visu i Korčuli (usp. Sujoldžić, 1994: 433–434). Splitski se pak govor danas određuje heterogenim (Tomelić, 2000: 119; Jutronić, 2010: 284; Galović, 2014: 51), kao štokavoidni (polu)čakavski idiom (Vidović,

1993: 11) ili kao vrsta semičakavske varijante (Jutronić, 2002: 340). Predodžba o »čistom dijalektu« i idealu naivnog informanta koji će njime najpouzdanije govoriti (usp. Jutronić, 2010: 21) gubi tako uporište u jezičnoj zbilji, no to ne znači da se gubi i jezični identitet govora. Opisujući splitski govor, Jutronić primjerice ističe: »Njegov je identitet složena dinamička i varijabilna kategorija pa kao i svaki identitet on nema oštro određene rubove, njega se ne može ukalupiti. Njega biraju i stvaraju njegovi govornici u raznim životnim susretima, s njim se poistovjećuju, na njemu i s njim grade svoje mnogostruke identitete koje treba *iznova upoznavati i priznavati*« (2010: 285).

Prema tome, unatoč mijenjanju svoje fizionomije mjesni govori održavaju svoj jezični identitet ili, drugim riječima, »dijalektna baza daje svoj pečat i govoru doseljenika s drugih govornih područja, ali i oni pomalo utječu na izmjenu sustava osnovnog dijalekta« (Težak, 1996: 420). Škola također treba biti svjesna nužnosti promjena, ali i pridonositi njegovanju i očuvanju jezičnih osobitosti sredine u kojoj djeluje. U nastavi, kao što savjetuje Vulić, »najbolje se usredotočiti na onaj govor koji je zavičajni većini učenika« (2015: 81).

No, u posljednje se vrijeme zapažaju pojave koje predstavljaju prijetnju i hrvatskomu jeziku i njegovu standardnomu liku, a pogoduje im na svjetskoj razini intenziviran »proces globalizacije s tendencijom rastakanja nacija i nacionalnih jezika, što se među inim postiže promicanjem regija kao zamjena za nacionalne države i regionalnih idioma na štetu nacionalnih jezika« (Vulić, 2015: 79). Vulić je upozorila na pokušaje da se u službenoj uporabi umjesto standardnoga jezika nametnu mjesni govori, a takvo njihovo forsiranje, s pravom ističe, vodi babilonizaciji hrvatskoga jezika (2015: 80). Na identitet hrvatskoga jezika (i hrvatskoga naroda) također se nepovoljno odražavaju pokušaji izdvajanja narječja, čakavskoga i kajkavskoga, iz cjeline hrvatskoga jezika.¹ Argumentirajući znanstvenu neutemeljenost uvrštavanja čakavskoga kao zasebnoga živućega slavenskog jezika u sustav ISO 639-3, za koji je zadužena organizacija SIL International, Grčević je upozorio na nedosljednost kriterija i na niz propusta koji dovode do stvaranja iskrivljene slike kada je riječ o

¹ Popis jezika objavljuje Međunarodna organizacija za normizaciju (engl. *International Organization for Standardization* – ISO) (v. Grčević, 2023): »Kao jezici u ISO 639-3 navode se, osim hrvatskoga (*hrv*), moliškohrvatski odnosno moliškoslavenski jezik (*svm*), kajkavski književni jezik (*kjm*) i čakavski jezik (*ckm*). U bazi je najstariji hrvatski jer je automatizmom preuzet iz norme ISO 639-2. Moliškohrvatski, kajkavski i čakavski uvedeni su na temelju osobnih zahtjeva pojedinaca. Najprvo je uveden moliškohrvatski, kategorijalno na istoj razini na kojoj je i hrvatski (...). Potom je uveden kajkavski književni jezik kao povijesni jezik, a zatim čakavski jezik, kategorijalno na istoj razini s hrvatskim jezikom.« (Grčević, 2023: 53) Prema istom izvoru, čakavski je »priznat« 23. siječnja 2020., kajkavski 1. prosinca 2015. (Grčević, 2023: 58).

hrvatskome jeziku koji ta organizacija svrstava u srpsko-hrvatski makrojezik (Grčević, 2023: 51).² Takvih pojava škola također treba biti svjesna i treba im se suprotstaviti. Nije naodmet podsjetiti da je Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, na prijedlog pjesnika i diplomata Drage Štambuka, godine 2019. uvrstilo na popis hrvatske nematerijalne baštine Zlatnu formulu hrvatskoga jezika ča-kaj-što,³ određivši time formalno-pravni okvir hrvatskoga jezičnog identiteta (Grčević, 2023: 61). U nastavi Hrvatskoga jezika dijalektni sadržaji i povijesni razvoj hrvatskoga jezika, jer oni potvrđuju njegovu samobitnost, dobivaju još više na važnosti, a učitelji i nastavnici trebaju pak suptilno pristupati odnosu između jezičnozavičajne i standardnojezične sastavnice hrvatskoga jezika kako ni jedna ne bi išla na štetu druge.

Smjernice za bavljenje zavičajnim temama i dijalektnim sadržajima postavljene su u Kurikulu (2019.),⁴ u kojem se zavičajni govor prvi put uključuje u nastavu na samom početku školovanja,⁵ već od prvoga razreda osnovne škole, kada je naviknutost učenika na spontano stečeni jezični sustav u obiteljskom i zavičajnom krugu najizraženija, a škole se potiču da u svoje školske kurikule ugrađuju sadržaje i aktivnosti koji promiču zavičajnost i zavičajnu jezičnu baštinu. Istraživanje zastupljenosti čakavskoga zavičajnog idioma u školskim kurikulumima otočnih osnovnih škola na Braču, Šolti, Hvaru, Visu i Korčuli, što ga je provela Božanić (2023.), pokazalo je da se u većini ispitanih škola, u njih trinaest od sedamnaest škola, provode izvannastavne i projektne aktivnosti usmjerene na čakavicu, i to ponajprije u razrednoj nastavi, dok u predmetnoj nastavi njihov broj znatno opada. Na mreži su

² Usp.: »Pojedina narječja i podsustave hrvatskoga jezika proglašava (SIL International, op. a.) zasebnim slavenskim jezicima, koji su navodno neovisni o hrvatskom, a hrvatski kao zasebni jezik reducira na štokavštinu suvremenoga hrvatskoga standarda te na taj način konstruira 'srpsko-hrvatski makrojezik' i potiče stvaranje 'srpsko-hrvatskoga' kao zasebnoga jezika. (...). Iscrpnu slavističku i kroatističku literaturu o odnosu hrvatskoga i srpskoga SIL International pri tom zaobilazi« (Grčević, 2023: 53–53).

³ Usp.: »Ta formula pokriva prošlost hrvatskoga jezika i stožer je oko kojega se mora graditi hrvatski jezični identitet. Ona opisuje međupovezanost hrvatskih narječja, koja je veća nego što se na površini vidi.« (*Jezik kao baština. Hrvatski govori kao nematerijalna kulturna baština*) Tom je formulom »obuhvaćena sva dijalekatska raznolikost u svoj svojoj različitosti, sva povijest hrvatskoga književnog jezika sa svim njezinim dijalekatskim stilizacijama, uključujući tu i standardni jezik, onakav kakav je izrastao i sjajno se potvrdio. Uz to, zlatna formula upućuje na pravi pristup tomu standardnom jeziku, pristup ne s gledišta dijalektološke ekspertize, nego sve cjelovite povijesti hrvatskoga pisanja. Upravo zato ča-kaj-što i jest zlatna formula hrvatskoga jezika.« (Katičić 2014).

⁴ Službeni je naziv dokumenta *Kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije*.

⁵ *Nastavni plan i program za osnovnu školu* (2006.), koji je prethodio Kurikulu, uvodio je pojmove književnoga jezika, zavičajnoga govora i narječja tek u četvrtome razredu osnovne škole (usp. Nemeth-Jajić, 2023: 495–498).

dostupni i primjeri njegovanja splitskoga govora u sklopu projektnih aktivnosti provedenih u razrednoj nastavi.⁶ U dostupnoj literaturi nismo pak pronašli novija istraživanja koja bi se bavila mjestom i ulogom čakavice u redovitoj nastavi Hrvatskoga jezika, no slažemo se s Božanić da je kontinuitet bavljenja zavičajnim idiomom, ali i dijalektnim sadržajima uopće, bitan za »kreiranje osobnoga i nacionalnoga identiteta, pogotovo u formativnim godinama« (2023: 173). Navedeno upućuje na potrebu da se zavičajni idiom u većoj mjeri uključi ne samo u školske kurikule nego i u redovitu nastavu Hrvatskoga jezika. Stoga se u nastavku rada prikazuje nekoliko metodičkih pristupa i postupaka koji su usklađeni s Kurikulom, a primjenjivi su i na redovitim satima Hrvatskoga jezika, te mogu biti osnova za pridavanje veće pozornosti zavičajnojezičnoj sastavnici sredine u kojoj škola djeluje.

2. METODIČKI PRISTUPI DIJALEKTNIM SADRŽAJIMA

Metodički se pristupi dijalektnim sadržajima moraju zasnivati na suodnosu dvaju načela nastave hrvatskoga jezika, načela književnoga (standardnog) jezika⁷ i načela zavičajnosti. Dopunjujući prvo načelo, načelo zavičajnosti nalaže afirmativan odnos prema zavičajnom idiomu učenika, iskorištavanje učeničke imanentne gramatike u nastavi hrvatskoga jezika, bavljenje temama iz najbliže okolice i zavičajne kulture (usp. Težak, 1996: 97–98). Kurikul prihvaća oba načela i to ne samo od prvoga do četvrtoga razreda osnovne škole nego i u petom i šestom te u prvom i drugom razredu srednje škole, što je razvidno iz ishoda koji se navode u sklopu predmetnoga područja hrvatskoga jezika i komunikacije, a odnose se na dijalektne sadržaje. U svim se tim razredima naime kao polazište uključivanja dijalektnih sadržaja u nastavu ističe zavičajni (mjesni) govor učenika i načelo zavičajnosti.

Glavni metodički pristupi na kojima se zasniva Kurikul jesu **kommunikacijski i kompetencijski pristup**, a oni se ostvaruju poticanjem i razvijanjem jezičnih djelatnosti slušanja, govorenja, čitanja i pisanja. Primjena tih pristupa u prvom se redu odnosi na postupno ovladavanje standardnim jezikom, no imajući na umu prethodno spomenuta načela, oba su pristupa, osobito u razrednoj nastavi, primjenjiva i

⁶ Učiteljice dviju splitskih osnovnih škola – Trstenik i Split 3, primjerice, izvješćuju o razrednome projektu *Restimo s čakavicom* koji su provodile školske godine 2020./2021. u sklopu izvannastavne aktivnosti *Čuvari baštine* (usp. Čopac i Podrug, 2022).

⁷ Težak ga imenuje načelom književnoga jezika, a objašnjava ga ovako: »**Temelj je školskog predmeta koji se zove hrvatski jezik zajednički jezik svih Hrvata, tj. književni ili standardni hrvatski jezik.** Učenici se postupno osposobljavaju za komuniciranje književnim jezikom učeći gramatiku, pravopis, stilistiku i rječnik hrvatskoga književnog jezika, vježbajući se u usmenom i pismenom izražavanju na tom jeziku« (Težak, 1996: 97).

na zavičajni idiom, što se preporučuje i Kurikulom. U Kurikulu se naime ističe kako je za razvoj komunikacijske kompetencije i za suzbijanje straha od jezičnoga izražavanja bitno »u početnoj nastavi učeniku dopustiti slobodno izražavanje idiomom koji najbolje poznaje i kojim može slobodno i jednostavno izraziti svoje misli i osjećaje« (2019: 15), a za komunikaciju na standardnome jeziku učenika oспособljavamo »učeci ga nenametljivo osnovnim zakonitostima standardnoga jezika« (Turza-Bogdan, 2003: 102). U razgovornim nastavnim situacijama učitelj stoga treba dopustiti slobodno govorno izražavanje učenika, a postupno navikavanje na uporabu standardnoga jezika provoditi načinima ispravljanja koji ne sputavaju razvoj govornih sposobnosti, to jest treba dopustiti učeniku da »završi započeti govor, u početku ga ispraviti samo ponavljanjem rečenice na standardu i dopunjavanjem nepotpunog iskaza, dok se kasnije, u trećem i četvrtom razredu može izrijekom tražiti od njega da to pokuša ponoviti standardnim jezikom« (Turza-Bogdan, 2003: 102). Takav je način ispravljanja uputno provoditi i s učenicima u predmetnoj nastavi.

Mogućnost primjene komunikacijsko-kompetencijskoga pristupa, koja šalje snažnu poruku da se jezična baština cijeni i poštuje, a ujedno razvija komunikacijske vještine i komunikacijsku kompetenciju, pokazuje pak sljedeći primjer. Sustavno radeći na njegovanju splitskoga govora, učiteljica jedne osnovne škole u Splitu uvela je *Spliski petak* – dan u tjednu kada su splitskim govorom govorili i učenici i učiteljica.⁸ Onim učenicima kojima je splitski govor zavičajni, ali i onima koji u obitelji njim ne govore, takvo iskustvo pridonosi razvijanju komunikacijske kompetencije na idiomu sredine u kojoj žive. Navedeni se primjer, naravno, ne može bez preinaka prenijeti u predmetnu nastavu, ali se može, u dogovoru s učenicima, pokoji sat Hrvatskoga jezika održati na zavičajnome idiomu, barem u petom i šestom razredu kada su dijalektni sadržaji izrijekom navedeni u Kurikulu. Poželjno je pritom poticati učenike da izraze svoje dojmove i mišljenje o takvu jezičnome iskustvu.

U predmetnoj je nastavi, u sklopu predmetnoga područja hrvatskoga jezika i komunikacije, pri obradi gramatičkih sadržaja moguće primijeniti **kontrastivni ili razlikovni pristup** koji se zasniva na isticanju razlika između pojedinih jezičnih činjenica standardnoga jezika i dijalekta. Bitno je pritom da se razlike ne razmatraju na razini pogriješke, nego im se kontrastivno pristupa, npr.: u standardnome jeziku infinitiv glagola na *-ti* ne gubi završno *i* za razliku od čakavskih govora u kojima se *i* gubi (*gledati, misliti, pisati* : *gledat, mislit, pisat*); u standardnome je jeziku 3. osoba množine prezenta *tuku, peku, vuku, trče*, u dijalektnim govorima *tuču, peču, vuču, trču*;⁹ prezent glagola *moći* u standardnom jeziku glasi *mogu, možeš, može...*,

⁸ Posrijedi je izvorna zamisao Dijane Dvornik, dipl. učiteljice savjetnice, zaposlene u OŠ Spinut u Splitu.

⁹ Ti se oblici javljaju i u čakavskim i u štokavskim govorima.

u čakavskim govorima *moren*, *moreš*, *more*... i dr. Taj je pristup osobito primjenjiv u petom i šestom razredu kada se obrađuje fonologija i morfologija, a primjenjiv je i u srednjoškolskoj nastavi u svezi s dvama ishodima: »Učenik objašnjava razliku između hrvatskoga jezika kao sustava govora i hrvatskoga standardnog jezika« (Kurikul 2019: 70), u prvom razredu, i »Učenik uspoređuje organske govore hrvatskoga jezika s hrvatskim standardnim jezikom na uporabnoj razini« (Kurikul 2019: 78), u drugom razredu.

Bitno je međutim upućivati i na sličnosti između zavičajnoga idioma i standardnoga jezika, ali i između hrvatskih narječja, a takav je pristup, za razliku od prethodnoga, prikladno imenovati **pristupom isticanja sličnosti**. O tom je pristupu, poglavito kad je riječ o leksičkoj razini, i o važnosti njegove primjene u nastavi prva progovorila Vulić. Njezina su dijalektološka istraživanja pokazala naime da mnoge riječi koje su se pripisivale čakavskom ili kajkavskom narječju i smatrale se posebnošću tih narječja zapravo »pripadaju hrvatskomu leksičkomu fondu svih triju hrvatskih narječja od starine« (Vulić i Alerić, 2009: 50). Dostatno je navesti tek nekoliko primjera: *ladanje*, *oganj*, *prisega*, *propuh*, *rubac*, *tjedan*, *zdenac*; *nazočan*, *pospan*, *prhak*, *rahal*, *zdvojan*; *skončati se*, *srditi se*, *velim*; *prositi*, *ružiti*, *zamazati* (usp. Vulić i Alerić, 2009: 35–50), koji upućuju na potrebu nastavnikova praćenja novije dijalektološke literature kako se pojedine riječi ne bi olako svrstavale u neko od pojedinih narječja. Cilj je takva pristupa, navodi Vulić, »staviti pojedine zavičajne govore i narječja u kontekst hrvatskoga jezika u cjelini« (2015: 82), a to pridonosi razvijanju svijesti o zajedničkoj jezičnoj baštini, o identitetu i posebnosti hrvatskoga jezika.

Mogućnosti se njegovanja čakavskoga idioma osobito pružaju u predmetnome području književnosti i stvaralaštva gdje se na dijalektne sadržaje, u skladu s postavkama Kurikula, može primijeniti u nastavnoj praksi dobro poznat **kommunikacijsko-stvaralački pristup**. On se ogleda u poticanju učeničkoga usmenog i pisanog izražavanja na zavičajnome idiomu, pri čem učenički dijalektni uradci mogu biti snažan poticaj učenicima za njihovo stvaralaštvo na zavičajnome govoru,¹⁰ potom u ponudi zadataka koji učenicima već u susretu s dijalektnim stvaralaštvom ili nakon interpretacije dijalektnih tekstova omogućuju raznovrsne kreativne izričaje. Na satima književnosti od dijalektnih se tekstova interpretiraju najčešće pjesme, a kurikulumski pristup dijalektnim sadržajima omogućuje uvrštavanje dijalektnih tekstova na svim stupnjevima školovanja; učitelji i nastavnici, naravno, trebaju birati one primjerene svojim učenicima. Učenicima mlađe školske dobi bliske su pjesme tematsko-motivski vezane uz zavičaj, svakodnevicu, igru, prožete humorom, dosjetkom, kakve primjerice na čakavici srednjodalmatinskoga područja pišu Tonći Petrasov Maro-

¹⁰ Uspjeli primjeri takvih učeničkih uradaka mogu se pronaći u zbirka dječjega stvaralaštva sa smotre LiDraNo.

vić, Sonja Senjanović-Peračić, Dunja Kalilić, Zvezdana Čagalj, Jadranka Mardešić Komac. Za učenike viših razreda osnovne škole mogu se preporučiti pjesme Marine Čapalije, već potvrđene čakavske pjesnikinje koja u svojim pjesničkim zbirkama njeguje čakavicu otoka Drvenika Veloga. Zanimljive mogućnosti pruža i pjesnička zbirka *Jesenjin po brašku i po brošku* (1998.) u kojoj su Jesenjinove pjesme na čakavski govor otoka Brača prepjevali Zlatan Jakšić i Đuro Žuljević. Neke od pjesama u toj zbirci, primjerice pjesma *Kuja*, a ona se interpretira u sedmome ili osmome razredu, prevedene su i književnim jezikom, što omogućuje usporedbu čakavske i književnojezične inačice prijevoda pa se, osim interpretativnoga, time ostvaruje i **komparativni pristup**, koji se Kurikulom u nastavi književnosti osobito potiče.

Komunikacijsko-stvaralački pristup također se ogleda u prenošenju ili preoblikovanju¹¹ tekstova sa zavičajnoga idioma na standardnojezični idiom i obrnuto, iz standardnoga idioma u zavičajni idiom. Valja pritom napomenuti da se učenicima smije dati samo zadatak prenošenja tekstova na njihov zavičajni idiom ili na standardni jezik, to jest na jezične sustave na koje su naviknuti, jer prvim ovladavaju oslanjanjem na imanentnu gramatiku, a drugim sustavnim poučavanjem u školi, obama pak sudjelovanjem u komunikacijskim obrascima sredine u kojoj obitavaju.

U Kurikulu se preporučuje povezivati dijalektne sadržaje s medijskim tekstovima, što je primjenjivo u svim predmetnim područjima, pa se u tome ogleda i **integracijsko-korelacijski pristup**. Time je omogućeno uvrštavanje tekstova popularne kulture, zabavne glazbe, filmskih i animiranih videozapisa i drugih medijskih uradaka kojima je čakavski idiom bitna jezična sastavnica.

3. POTICAJNI METODIČKI POSTUPCI

Pozornost se svraća na četiri metodička postupka koji potiču aktivno učenje učenika, a pridonose njegovanju zavičajnoga govora i razvijanju pozitivna odnosa prema jezičnoj baštini kraja kojemu škola pripada. Oni su također primjenjivi u redovitoj nastavi Hrvatskoga jezika.

Intervjuiranje izvornih govornika metodički je postupak temeljen na istraživačkom pristupu dijalektnim sadržajima. Poput dijalektologa u terenskome radu učenici u svojoj okolini pronalaze starije mještane ili članove svoje obitelji koje će intervjuirati, osmišljavaju pitanja za razgovor u skladu s prethodno dobivenim uputama učitelja te stvaraju digitalne video- i audiozapise takvih razgovora koji se na nastavi preslušavaju, analiziraju i komentiraju, a sve to poručuje učenicima koliko

¹¹ S obzirom na to da je riječ o idiomima jednoga, hrvatskoga jezika, držimo da je primjerenije upotrijebiti glagol *prenositi* ili *preoblikovati* nego *prevoditi* (koji se susreće u nekim metodičkim radovima).

je dijalekt vrijedna jezična baština. Postupak intervjuiranja izvornih govornika zabilježen je u sklopu izvannastavne aktivnosti pod nazivom *Starogrojski rječnik kroz priče naših starih* predviđene školskim kurikulumom OŠ Stari Grad na Hvaru (usp. Božanić, 2023: 166, 169), no može se primijeniti i u redovitoj nastavi Hrvatskoga jezika, osobito u petom razredu osnovne i u prvom i drugom razredu srednje škole. Aktivnosti na koje taj postupak potiče učenike pridonose naime ostvarivanju u Kurikulu navedenih ishoda, za peti razred: učenik uočava jezičnu raznolikost hrvatskoga jezika u užem i širem okružju; uspoređuje vlastiti mjesni govor i narječje s hrvatskim standardnim jezikom; prepoznaje i izdvaja riječi mjesnoga govora i narječja te ih zamjenjuje riječima hrvatskoga standardnog jezika; razlikuje vlastiti mjesni govor i narječje od drugih govora i narječja (usp. Kurikul, 2019: 51), za prvi razred gimnazije: prepoznaje hrvatski jezik i njegove govore kao dio narodnog identiteta; prepoznaje hrvatski jezik kao dio nacionalnog identiteta (usp. Kurikul 2019: 70), za drugi razred gimnazije: učenik uspoređuje organske govore hrvatskoga jezika s hrvatskim standardnim jezikom na uporabnoj razini; uspoređuje obilježja svojeg idiolekta i idioma s hrvatskim standardnim jezikom (Kurikul, 2019: 78). Navedeni se ishodi ostvaruju u predmetnome području hrvatskoga jezika i komunikacije.

U sklopu izvannastavnih i projektnih aktivnosti u osnovnoj se školi često primjenjuje metodički postupak **stvaranja rječnika zavičajnih riječi**. U taj se postupak mogu uvrstiti raznovrsne aktivnosti usmjerene na njegovanje čakavskoga zavičajnog leksika koje se, što je pokazalo istraživanje Božanić (2023: 168–172), provode u osamnaest ispitanih otočnih škola, no one se mogu i trebaju provoditi, i provode se, i u redovitoj nastavi Hrvatskoga jezika. Afirmaciji rada na njegovanju rječnika zavičajnih riječi već u prvom razredu osnovne škole pridonio je natječaj *Slovarica mojega kraja*, koji je 2017. pokrenula izdavačka kuća Školska knjiga, što je poticaj mnogim učiteljima da sa svojim učenicima izrađuju zavičajne razredne slovarice. U aktivnostima početnoga čitanja i pisanja one su također polazište za stvaranje nizova čakavskih zavičajnih riječi koje počinju ciljanim slovom, što postupno prerasta u cijelu abecedu. Za učenike petoga razreda osnovne škole primjerena stvaralačka aktivnost s nakanom bogaćenja čakavskoga zavičajnog rječnika učenika jest samostalna izrada plakata koji će uključivati slikovni prikaz predmeta i njegovo imenovanje zavičajnom i standardnojezičnom riječi. Kao primjer iz prakse navodimo plakat *Riči dalmatinske* na kojem su zabilježeni sljedeći primjeri: *šetema-na – tjedan, lumbrela – kišobran, šterika – svijeća, ponistra – prozor, libar – knjiga, botilja – boca, bičve – čarape, žmul – čaša, vešta – haljina, veštit – odijelo, postole – cipele, borša – torba, takuin – novčanik, đelat – sladoled*.¹² Riječ je zapravo o

¹² Navedeni primjer plakata rad je učenika petoga razreda učiteljice savjetnice Nataše Kokan, OŠ Lučac, Split.

stvaranju razlikovnoga rječnika, a takav rječnik može biti i sastavni dio razlikovne gramatike, izradu koje osobito preporučuje Težak (usp. 1996: 98, 418–423). Ipak, s obzirom na zahtjevnost rada i u vremenskom i u deskriptivnom smislu i s obzirom na to da se mnogi gramatički pojmovi potrebni za takav opis tek uvode od petoga razreda nadalje, držimo da je izrada razlikovne gramatike primjerenija projektnoj negoli redovitoj nastavi, no stvaranje razlikovnih rječnika, s druge strane, može se bez teškoća uklopiti u redovite sate Hrvatskoga jezika. Pritom bi učenicima u višim razredima osnovne škole i onima u srednjoj školi bilo poželjno objasniti izvanjezične razloge koji su utjecali na leksička posuđivanja i na razlikovanje zavičajnih i standardnojezičnih riječi, a u kojima se uglavnom ogledaju nepovoljne povijesne okolnosti (usp. Vulić, 2015: 81–82).

Metodički postupak temeljen na raspravi. Dijalektni sadržaji na satu Hrvatskoga jezika također mogu biti prikladna tema za učeničke rasprave. Tvrdnje ili pitanja za raspravu oblikuju se binarno, s odgovorima *da* ili *ne*, odnosno tako da učenici navode razloge *za* ili *protiv*, kao što je to u suradničkoj raspravi, mreži rasprave i debati, ili se tema rasprave razmatra s više motrišta, što se provodi u vrsti rasprave poznatoj kao šest pametnih šešira.¹³ Binarni tip rasprave oprimjerit ćemo suradničkom raspravom i mrežom rasprave. Već u petom razredu, uz sadržaje *hrvatski jezik, standardni jezik, narječja, govori, materinski jezik* (usp. Kurikul, 2019: 41), učenici mogu iznositi svoje mišljenje i raspravljati primjerice o ovoj hipotetskoj situaciji: Zamislite da u hrvatskome jeziku nema dijalekata: ni čakavskoga, ni kajkavskoga, ni štokavskoga. Svi govornici hrvatskoga jezika znaju samo standardni jezik. Tko misli da bi to bilo dobro, a tko da to ne bi bilo dobro? (usp. Nemeth-Jajić, 2012: 885). S obzirom na to da učenici u petom razredu još nemaju dovoljno teorijskoga znanja, prikladno je o navedenoj temi potaknuti suradničku raspravu jer u toj vrsti rasprave učitelj može dodatnim pitanjima i objašnjenjima usmjerivati njezin tijek. Sa srednjoškolskim učenicima koji su već stekli dovoljno teorijskoga znanja prikladno je o istoj zamišljenoj situaciji provesti mrežu rasprave. Ta vrsta rasprave zahtijeva rad u skupini po četiri učenika, pri čem jedan par učenika samostalno pronalazi argumente *za*, a drugi *protiv*. Potom parovi idu u druge skupine kako bi sastavili bogatiji popis argumenata, a nakon toga vraćaju se u matičnu skupinu gdje raspravljaju o temi i zauzimaju svoje stajalište. Za vrstu rasprave šest pametnih šešira, u kojoj se tema razmatra s više motrišta, tema se postavlja vrlo široko, pri-

¹³ Usp.: »Raznobojni šeširi metafora su načina na koji razmišljamo: bijeli – razmišljaju o činjenicama i mjerljivim podacima, crveni – razmišljaju srcem, žuti – uočavaju prednosti u svakoj situaciji, crni – upozoravaju na opasnosti i vide uvijek negativnu stranu, zeleni – pronalaze i predlažu neočekivana i neiskušana rješenja, plavi – usmjeravaju mišljenja drugih, daju im riječ i vode raspravu« (Nemeth-Jajić, 2012: 887).

mjerice: Raspravljamo o čakavskom narječju. Bijeli će pritom iznositi činjenice, u kojim se krajevima čakavica rabi, koje su posebnosti pojedinih čakavskih dijalekata, kakva je bila uloga čakavice u prošlosti, a kakva je danas; crveni će istaknuti odnos govornika prema čakavici, kako ju doživljavaju čakavci, kako govornici drugih dvaju hrvatskih narječja; crni će upozoriti na opasnosti, npr. izumiranja dijalekata, žuti navesti prednosti dijalekatske raznolikosti, zeleni pronalaziti kreativna rješenja da bi se dijalekti sačuvali, a plavi moderirati raspravu unutar skupine te izvijestiti o tome kako je tekla rasprava. Ta je vrsta rasprava također prikladna za srednjoškolske učenike kada učenici imaju dostatno znanja da bi o čakavskome narječju mogli argumentirano raspravljati.

Metodički postupak koji potiče učenike na čitanje, pisanje i na razmjenu mišljenja, a može se iskoristiti i kao uvod u raspravu, jest **Piščeve bilješke**. Učenici u paru čitaju kraći tekst o kojem svaki član para u prvom koraku piše svoje bilješke u obliku komentara i asocijacija, u drugom koraku piše komentare na bilješke svojega para, a u trećem koraku učenici izrađuju zajedničku bilješku u koju uključuju oba komentara. Prikladan tekstni predložak, koji se povezuje s dvama ishodima navedenima u drugom razredu gimnazije: učenik uočava i komentira uporabu mjesnih govora, dijalekata i narječja hrvatskoga jezika u javnoj komunikaciji; primjenjuje prikladni idiom s obzirom na kontekst komunikacije i funkcionalni stil (Kurikul, 2019: 78), jest primjerice sljedeći:

Zašto govorimo u dijalektu

S tim pitanjem nema šale. Nema šale pogotovo kod nas, kad se uzmu u obzir dvije okolnosti: prvo, da naši ljudi na svome dijalektu inzistiraju, pa ga rabe i u službenim prilikama; drugo, da su hrvatski dijalekti međusobno jako različiti i da se dakle, narječja razlikuju, a našim je ljudima do njih toliko stalo, kako ćemo onda razgovarati?

Činjenicu da su nam narječja toliko različita ne možemo, naravno, promijeniti. Ostaje, dakle, da se upitamo zašto je ljudima do narječja toliko stalo, zašto ih se drže i onda kad presele u sasvim drukčiju sredinu, zašto ih rabe čak i u službenim prigodama. Treba odmah isključiti pomisao kako su naši ljudi jezično netaleantirani, kako ne bi mogli svladati književni jezik, koji nam je svima zajednički. Ta oni spretno uče strane jezike kad se za to ukaže potreba, pa gdje ne bi mogli naučiti svoj. Odgovor, dakle, treba tražiti negdje drugdje, u psihologiji i u sociologiji govora. On se tamo i nalazi.

(Pavao Pavličić, *Zašto govorimo u dijalektu*)

Navedeni ulomak Pavličićeva teksta propituje odnos hrvatskih govornika i prema standardnome hrvatskom jeziku i prema zavičajnome idiomu i hrvatskim

dijalektima. U tom smislu potiče učenike da osvijeste i svoj odnos u svezi s tom problematikom, da uoče ulogu dijalekta u izgradnji identiteta govornika i ulogu standardnoga jezika u izgradnji nacionalnoga identiteta, kako bi njegovanje zavičajnoga idioma i učenje o hrvatskim dijalektima i narječjima pridonijelo spoznavanju cjeline hrvatskoga jezika, kako bismo bili dostojni baštinici napora prethodnika.¹⁴

4. ZAKLJUČAK

Iako se u metodičkoj literaturi još od polovice prošloga stoljeća navode razlozi koji upućuju na opravdanost uključivanja zavičajnoga idioma u nastavu Hrvatskoga jezika već od prvoga razreda osnovne škole, to je učinjeno tek 2019. godine stupanjem na snagu novoga Kurikula (*Kurikulum nastavnoga predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije*). Zasnivajući se na komunikacijskome i kompetencijskome pristupu, Kurikul usmjeruje na primjenu tih pristupa i kad su posrijedi dijalektni sadržaji. Na dijalektne sadržaje primjenjivi su i drugi s Kurikulom usklađeni metodički pristupi. Tako se u predmetnome području hrvatskoga jezika i komunikacije mogućnosti uključivanja zavičajnoga idioma u svezi s učenjem standardnoga jezika očituju u primjeni kontrastivnoga ili razlikovnog pristupa te pristupa isticanja sličnosti. Primjena komunikacijsko-stvaralačkoga i komparativnoga pristupa dijalektnom stvaralaštvu osobito je prikladna u predmetnom području književnosti i stvaralaštva, a mogućnosti unutarpredmetnoga povezivanja svih triju predmetnih područja (hrvatskoga jezika i komunikacije, književnosti i stvaralaštva, kulture i medija) pruža primjena integracijsko-korelacijskoga pristupa. Od četiriju u ovome radu prikazanih metodičkih postupaka njih su dva, intervjuiranje izvornih govornika i stvaranje razlikovnoga rječnika, primjenjiva i u razrednoj i u predmetnoj osnovnoškolskoj nastavi Hrvatskoga jezika te u srednjoškolskoj nastavi. Druga dva, poticanje na raspravu i Piščeve bilješke, prikladnija su za rad s učenicima u predmetnoj nastavi.

Navedeni i obrazloženi metodički pristupi i postupci pridonose njegovanju zavičajnoga (čakavskog) govora i razvijanju pozitivna odnosa prema jezičnoj baštini kraja kojemu škola pripada, a primjenjivi su u redovitoj nastavi Hrvatskoga jezika u osnovnoj i srednjoj školi.

¹⁴ Usp.: »Standardni lik hrvatskoga jezika nadsvođuje sva tri hrvatska narječja. On je velika i neprocjenjivo vrijedna stečevina. Stvorena je mučno i teško. A tek ona nam omogućuje da se o svemu sporazumijevamo glatko i bez ikakva trenja, da jedan savršeno razumije što mu govori drugi, pa bilo odakle s hrvatskoga prostora potjecali. To je za sve nas bitno važno. Stoga taj standardni jezik valja pomno učiti i brižljivo njegovati« (Zapisnici Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika 2013: 68).

LITERATURA

- Berbić-Kolar, E. (2012). Položaj slavonskoga dijalekta u čitankama hrvatskoga jezika za niže razrede osnovne škole. U M. Turk i I. Srdoč Konestra (ur.). *Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa Peti hrvatski slavistički kongres održanoga u Rijeci od 7. do 10. rujna 2010.* Knjiga 2, 847–855. Rijeka: Filozofski fakultet.
- Berbić-Kolar, E. (2015). Zavičajni idiomi u nastavi Hrvatskoga jezika (na primjeru slavonskoga dijalekta). U A. Suvala i J. Pandžić (ur.). *Nestandardni hrvatski jezik prema standardnom hrvatskom jeziku*, 73–77. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.
- Bežen, A. (2005). Zavičaj i zavičajnost u znanosti i obrazovanju. *Školski vjesnik*, 54, 3–4, 183–194.
- Blažeka, Đ. (2003). Usvajanje gramatičkih kategorija pomoću učenikova zavičajnoga idioma. U I. Vodopija (ur.). *Dijete i jezik danas*, 108–118. Osijek: Visoka učiteljska škola.
- Božanić, P. (2023). Čakavski zavičajni idiom u izvannastavnim i projektnim aktivnostima. *Čakavska rič – polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi*, 51, 1–2, 153–180.
- Galović, F. (2014). Prilog poznavanju splitske čakavštine prve polovice 20. stoljeća. *Čakavska rič – polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi*, 42, 1–2, 51–69.
- Granić, J. (2002). Sociolingvistička dimenzija komunikacijske kompetencije u višejezičnoj sredini. U M. Kovačević i D. Pavličević-Franić (ur.). *Komunikacijska kompetencija u višejezičnoj sredini*, 79–88. Jastrebarsko i Zagreb: Naklada Slap i Sveučilište u Zagrebu.
- Grčević, M. (2023). Hrvatski jezik u normama međunarodne organizacije za normizaciju. *Jezik*, 70, 2–3, 41–72.
- Gudelj-Velaga, Z. (1988). Zavičajni jezik učenika i jezični odgoj i obrazovanje. *Dometi*, 5–6, 641–650.
- Gudelj-Velaga, Z. (1990). *Nastava stvaralačke pismenosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Hranjec, S. (1995). *Hrvatska kajkavska dječja književnost: Priručnik za zavičajnu nastavu*. Čakovec: Zrinski.
- Hranjec, S. (2009). *Ogledi o hrvatskoj dječjoj književnosti*. Zagreb: Alfa.
- Jesenjin, S. A. (1998). *Jesenjin po brašku i po brošku*. S ruskoga preveli Z. Jakšić i Đ. Žuljević. Zagreb: Design & sitotisak Straža.
- Jutronić, D. (2002). Čakavski dijalekt kroz dvije generacije – prilog teoriji jezične promjene. *Čakavska rič – polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi*, 30, 1–2, 333–347.
- Jutronić, D. (2010). *Spliski govor: od vapura do trajekta: po čemu će nas pripoznavat*. Split: Naklada Bošković.
- *** *Kurikulum nastavnoga predmeta za osnovne škole i gimnazije* (2019). Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja.
- Lazzarich, M. (2017). *Metodika hrvatskog jezika u razrednoj nastavi*. Knjiga prva. Rijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Lisac, J. (2009). *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Lukežić, I. (2010). *Hrvatski* u aktualnome lingvističkom i izvanjezičnom kontekstu. U M. Turk (ur.). *Peti hrvatski slavistički kongres. Plenarna izlaganja*, 7–19. Rijeka: Hrvatski slavistički odbor Hrvatskoga filološkog društva i Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Ljubešić, M. (2009). Dijalekt i dijalektalna književnost u nastavi Hrvatskoga jezika. U V. Smole (ur.). *Slovenska narečja med sistemom in rabo*. Zbornik radova s Međunarodno-

- ga znanstvenoga skupa Obdobja 26 – *Metode in zvrsti*, 507–519. Ljubljana: Filozofski fakultet Sveučilišta u Ljubljani.
- Ljubešić, M. (2015). Uloga i značenje dijalekta u projektnoj nastavi. U A. Suvala i J. Pandžić (ur.). *Nestandardni hrvatski jezik prema standardnom hrvatskom jeziku*, 78–82. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.
- *** *Nastavni plan i program za osnovnu školu* (2006). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske.
- Nemeth-Jajić, J. (2012). Rasprava kao metoda poticanja i razvijanja jezično-komunikacijske kompetencije učenika u nastavi hrvatskoga jezika i književnosti. U M. Turk i I. Srdoč Konestra (ur.). *Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa Peti hrvatski slavistički kongres održanoga u Rijeci od 7. do 10. rujna 2010.* Knjiga 2, 883–889. Rijeka: Filozofski fakultet.
- Nemeth-Jajić, J. (2023). Jezični sadržaji u kurikulu iz 2019. U A. Čavar i L. Plejić Poje (ur.). *Hrvatski jezik: povijest i uloge nastavnog predmeta. Zbornik radova*, 491–511. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Peruško, T. (1961). *Materinski jezik u obaveznoj školi: specijalna didaktika*. Zagreb: Pedagoško-književni zbor.
- Puljak, L. (2011). Uloga zavičajnog idioma u razvoju jezičnokomunikacijske kompetencije učenika mlađe školske dobi. *Časopis za hrvatske studije*, 7, 293–305.
- Skok, J. (1975). Princip zavičajnosti u nastavi književnosti u osnovnoj školi. U M. Kalčić (ur.). *Zavičajna književnost u nastavi*, 59–70. Žminj: Čakavski sabor Žminj.
- Sujoldžić, A. (1994). Govori srednjodalmatinskog otočja. Prilog antropologijskim istraživanjima. *Društvena istraživanja*, 3, 4–5, 423–436.
- Težak, S. (1996). *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1*. Zagreb: Školska knjiga.
- Tomelić, M. (2000). Splitska čakavština u tekstovima Ivana Kovačića. *Čakavska rič – polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi*, 28, 1–2, 71–127.
- Turza-Bogdan, T. (2003). Mogućnosti razvijanja komunikacijskih sposobnosti u ranoj školskoj dobi. U I. Vodopija (ur.). *Dijete i jezik danas*, 101–107. Osijek: Visoka učiteljska škola.
- Turza-Bogdan, T. (2009). Stavovi nastavnika o kajkavskome narječju, *Hrvatski*, 7, 1, 173–192.
- Turza-Bogdan, T. (2013). *Kajkavsko narječje u nastavi Hrvatskoga jezika: prilozi za osnovnoškolsku nastavu*. Čakovec: Matica hrvatska – Ogranak Čakovec.
- Vidović, R. (1993). *Jadranske leksičke studije*. Split: Književni krug.
- Visinko, K. (1989). Zavičajnost u nastavi hrvatskog jezika, književnosti, filmske i scenske umjetnosti i u slobodnim aktivnostima jezično-scenske usmjerenosti. *Suvremena metodika*, 1, 65–72.
- Visinko, K. (2003). Standardni jezik i zavičajni idiom u školi. *Školski vjesnik*, 52, 1–2, 79–86.
- Visinko, K. (2010). *Jezično izražavanje u nastavi hrvatskoga jezika. Pisanje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Vulić, S. i Alerić, M. (2009). O hrvatskom leksiku na temelju primjera iz čakavskoga narječja. *Čakavska rič – polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi*, 37, 1–2, 35–55.
- Vulić, S. (2015). Hrvatski dijalekti i mjesni govori u nastavi. U A. Suvala i J. Pandžić (ur.). *Nestandardni hrvatski jezik prema standardnom hrvatskom jeziku*, 78–82. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.

*** Zapisnici Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika. Pojmovi jezik i dijalekt u hrvatskoj jezičnoj kulturi (2013). *Jezik*, posebno izdanje, 60, 2–4, 67–69.

Zečević, V. (2000). *Hrvatski dijalekti u kontaktu*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

MREŽNI IZVORI

Čopac, J. i Podrug, S. (2022). Čakavica. *Pogled kroz prozor: digitalni časopis za obrazovne stručnjake*. <<https://pogledkrozprozor.wordpress.com/tag/zavicajni-govor-splitska-ca-kavica/>> (pristupljeno 21. kolovoza 2024.).

Jezik kao baština. Hrvatski govori kao nematerijalna kulturna baština. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. <<https://jezik.hr/jezik-kao-bastina.html>> (pristupljeno 21. kolovoza 2024.).

Katičić, R. (2014). Zlatna formula hrvatskoga jezika: ča-kaj-što. *Kolo*, 2. <<https://www.matica.hr/kolo/424/zlatna-formula-hrvatskoga-jezika-ca-kaj-sto1-23623/>> (pristupljeno 21. kolovoza 2024.).

CHAKAVIAN NATIVE IDIOM IN A METHODOLOGICAL VIEWPOINT

Summary

Croatian dialects are an essential identity component of the Croatian language and its speakers, and the inclusion of native idioms in the teaching of the Croatian language contributes to the recognition of the essence and characteristics of the Croatian language as a whole. From such points of departure, this paper examines the relationship to the native idiom in the methodological literature and in the program documents on which the teaching of the Croatian language is based, with special regard to the Chakavian native language component that characterizes the Chakavian speech in the area of Dalmatia. The paper also refers to the need to include the native idiom to a greater extent not only in school curricula but also in regular teaching of the Croatian language, and the possibilities of its inclusion are exemplified by methodical approaches and procedures harmonized with the Curriculum and can be the basis for paying more attention to the native language component the environment in which the school operates. Emphasis is placed on the subject teaching of the Croatian language because, as has been noticed, much more is done on cultivating dialects in the classroom than in the subject teaching.

Key words: *Chakavian native idiom; Croatian language teaching; methodical approaches; methodical procedures; native idiom.*

L'IDIOMA LOCALE CIACAVO NELL'ORIZZONTE METODICO

Riassunto

I dialetti croati sono una componente identitaria essenziale della lingua croata e dei suoi parlanti, e l'inclusione degli idiomi locali nell'insegnamento della lingua Croata contribuisce alla conoscenza dell'essenza e delle caratteristiche della lingua croata nel suo complesso. A partire da questi assunti, in questo articolo si considera il rapporto con l'idioma locale nella letteratura critica relativa alla metodica e nei documenti programmatici sui quali si fonda l'insegnamento della lingua Croata, e questo con particolare riguardo per la componente linguistica ciacava locale che caratterizza le parlate ciacave sul territorio della Dalmazia. In questo articolo si rimanda anche all'esigenza che l'idioma locale sia incluso in maggiore misura non solo nei curricula scolastici, ma anche nel regolare insegnamento della lingua Croata, e le possibilità della sua inclusione sono esemplificate con approcci metodici e procedimenti resi conformi al Curricolo e possono essere fondamentali nel conferire maggiore attenzione alla componente linguistica locale dell'ambiente in cui la scuola è attiva. Si richiama l'attenzione sull'insegnamento della lingua Croata in quanto, com'è stato fatto notare, ci si dedica maggiormente alla preservazione dei dialetti alle scuole elementari che alle scuole medie.

Parole chiave: *idioma ciacavo locale; procedimenti metodici; approcci metodici; insegnamento della lingua Croata; idioma locale.*

Podatci o autorici

Dr. sc. Jadranka Nemeth-Jajić, redovita je profesorica zaposlena na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Splitu na Odsjeku za hrvatski jezik i književnost. Područja su njezina nastavnoga i znanstvenoga rada: metodika nastave hrvatskoga jezika i književnosti.

E-adresa: jadranka@ffst.hr